

JOHAN HJERTQUIST:

Den Nya Samhällsandan

Valdagen 1988 tillbringade Rulle på en parkbänk i Tantolunden. Septembersolen värmdde och skulle det ha blivit kyligt hade han en nästan full halva Dessertvin till hands.

Det var länge sedan Rulle röstat. Han mindes inte riktigt. 1979, kanske. Sedan dess hade det gått upp och ned, men mest ned. Just nu höll han till på Hotell Rosenlund, som gubbarna ironiskt kallade socialförvaltningens nya ungarls-hotell på Söder.

De senaste åren hade det blivit allt knackigare med jobb. Inte ens hans gamla påhugg, grovdisken på restaurang Pelikan, var längre öppet för honom. Själv hade han knappast funderat på varför. Visst var han lite skakig vissa mornar, men inte värre än tidigare.

Han hörde av yngre polare att det blivit allt kärvare på arbetsmarknaden. Udda arbetskraft hade ännu mindre lyskraft nu än tidigare.

Den Nya Samhällsandan, som den kallades, hade Rulle inte mycket hum om. Han visste inte ens vem som satt i regeringen. Det spelade väl ingen roll, brukade han säga till polarna när de klämde en bärs eller en ljummen Villafranca på Hotell Rosenlund. Samma skit vilka gubbar som sitter där och bestämmer!

Den Nya Samhällsandan manade till flit, arbetsamhet och effektivitet. De neolutheranska tongångarna hade blivit allt tydligare. Sedan löntagarfonderna införts 1986 hade naturligtvis främst socialdemokraterna, men också oppositionen, betonat att Sverige måste arbeta sig ur krisen. De första åren hade en del haverier inträffat med de regionala fonderna. På sina håll hade man trott att fonderna skulle stötta upp krisföretag

och bedriva AMS-verksamhet. Men sedan fondsystemet reformerats – centraliserats så andra – våren före valet hade det blivit slut med sådana äventyrligheter.

Socialdemokratin hade gått till val på "Fortsatt trygghet" och att det minsann inte blivit någon öststatssocialism efter tre år med fonderna. Rulle hade en något dimmig bild av att han på valdagens kväll sett en sliten men lycklig Olof Palme vinna segergester in i TV-kamerorna.

– Nu har vi fått mandatet att fullfölja denna stora satsning på trygghet, arbete och utveckling, konstaterade statsministern. Sedan var han borta i folkvimlet och Rulle i efterdyningarna av en kasse Pripps Blå.

Redan veckan efter valet tillsattes nya utredningar om de "tekniska detaljerna": hur fonderna skulle styras, var de skulle placera sina miljarder osv. Efter centraliseringen var det inte längre lika viktigt med val till fondstyrelserna, hade industriministern antytt. Och det skulle nog ta lång tid att utreda denna "komplexa problemstruktur". När löntagarnas regering nu tryggt sitt maktinnehav bråskade det inte med insynen.

När Rulle i ett anfall av arbetslust titade in i köket på restaurang Pelikan för att höra om det behövdes hjälp med disken eller soporna fick han veta att facket genomdrivit en uppgörelse med arbetsgivaren. Bara fast anställd personal fick anlitas. I klartext, förklarade personalchefen, betydde det att facket bara ville ha produktiv, heltidsarbetande arbetskraft. Några parasitära lodisar fanns det inte längre utrymme för i det nya samhällsklimatet av krafttag och hederligt arbete.

Ett par dagar senare hämtades Rulle från sin vanliga parkbänk av polisen. Han kördes till socialen där en assistent gav honom ett papper. Han hade blivit förtidspensionerad. Han var officiellt obehövlig, 41 år gammal.

– Det har kommit direktiv om att kroniskt arbetsovilliga och långtidsarbetslösa ska behandlas strängare, meddelade socialassistenten beklagande. Det skärpta ekonomiska läget gör att de gemensamma resurserna måste inriktas på aktivt arbetsförmedlande åtgärder. Den Nya Samhällsandan kräver att var och en drar sitt strå till stacken!

Rulle begrep inte allt hon sa. Men för fan, att han var definitivt utslagen, det var ju solklart. De drömmar han brukade lura sig själv med nyktra dagar, att han skulle skärpa sig och ordna jobb, kunde spolas för gott.

Han masade sig hemåt, förbi hundöra-de valaffischer som lovade "Arbete åt alla".

*

Dennis Atteborn la knappt märke till den luggslitna figuren som hasade fram på den dammiga trottoaren. Dennis slog på bandspelaren i sin Saab Turbo Sport och Rulle hörde ett ögonblick musik genom det halvöppna bilfönstret. Sedan var Dennis och hans metallic-Saab redan försvunna.

Dennis hade fortfarande kvar några ABBA-kassetter. Sedan popgruppen för ett år sedan flyttat till Frankrike var det svårt att få tag på deras skivor och band. Den särskilda kulturavgift, som 1987 införts på all slags inspelad musik och videoband, hade drabbat "utpräglat kom-

mersiella produkter" särskilt hårt. Och att ABBA var utpräglat kommersiella var det ingen tvekan om inom Statens Kulturråd. Nu smugglades ABBA-band in och såldes svart. Men tillgången var begränsad.

Dennis Atteborn hade bråda dagar. Han var konsult med egen firma. Hans bransch hade sedan 1986, då de första fonderna införts, vuxit rekordartat. Hans konsultbyrå hjälpte företag att mildra verkningarna av fonderna. Det var en minst sagt lukrativ bransch för såväl konsulter som företag.

De första åren hade det rört sig om ganska primitiva metoder för att kringgå reglerna om vinstdelning. Löneavgiften var ju inte så mycket att göra åt. Den kunde också företagen i allmänhet kompensera sig för genom höjda priser. Och snart hade företagsledningarna insett att den redovisade "övervinsten" kunde förvandlas till "normalvinst". Fastigheter och lagertillgångar skrevs upp för att öka det egna kapitalet. Ägarna tog ut högre lön. Företagen byggde upp stiftelser för allehanda ändamål. Koncerner började delas upp på dotterbolag med säte i utlandet. Fonderna flyttade visserligen inte själva till Lichtenstein, men de fick ironiskt nog företagen att göra det.

Naturligtvis var inte statsmakterna och fondbyråkratin overksamma. Nya lagar jagades fram för att hindra företagens kringgåenden. Men när någon permanent beräkningsgrund ännu inte kunnat presenteras för att beräkna "övervinsterna", var det omöjligt att sätta stopp för alla dispositioner. Och att slå fast vad som rymdes inom "god bokföringssed" var ännu svårare. Företagens revisorer hade ett betydande handlings-

utrymme innan direkta bokföringsbrott kunde påvisas.

Nu talades det om en ny generalklausul. Det hade varit en valfråga, men väl teknisk för att engagera tillräckligt många. Kringgåenden, vars syfte var att minska avsättningen till fondsystemet, skulle kriminaliseras. Och rätten för företag att etablera sig utomlands skulle kraftigt begränsas, hade Dennis hört av kontakter i kanslihuset. Men först måste regeringen klara upp hur de nya lagarna skulle mottas av omvärlden. Fria kapitalrörelser och frihandel var fortfarande en officiell doktrin.

Men ju fler ingripanden mot företagen desto mer desperata blev direktörerna. Företagen la ut allt större belopp på att genom manipulationer försöka rädda den verkliga lönsamheten, som var något annat än den redovisade. Enligt de officiella siffrorna hade kapitalavkastningen inom svensk industri sjunkit oavbrutet sedan 1986.

– Snacka om dubbel bokföring, brukade Dennis skoja när han "vattnade sig vid oasen", det vill säga det nya innekämläget Club Royal i Östra valvet på Slottet. Slottet användes numera bara för representationsändamål.

Just nu var Dennis på väg till ett mycket internt möte med några ekonomichefer inom exportindustrin. Sedan chefen för rikskriminalens särskilda kommando mot företagsbrottslighet uttalat att man borde montera in avlyssningsanordningar hos misstänkta företagsledare hölls möten av det här slaget på tillfälliga platser och allra helst utomhus.

Dennis skulle denna vackra höstdag spela krocket på Djurgården med ekonomicheferna. Han skulle lägga fram sitt

system för hur företagen genom förändrad internprissättning kraftigt skulle minska sina vinster i Sverige.

Det skulle visa sig, var hans plan, att de motorer Volvo köpte från sina fabriker i Singapore och Västtyskland stigit i pris. Electrolux-Ericssons många dotterbolag världen över hade oväntat drabbats av påtagliga prisstegringar på de komponenter som levererades till de få kvarvarande svenska fabrikerna. Och Atlas Copcos dotterbolag i de expansiva asiatiska staterna redovisade så kraftiga löneökningar att de måste höja leverantörspriserna till moderbolaget med tjugofem procent.

Det fanns helsäkra metoder för den här operationen, det var Dennis Atteborn övertygad om. Han samarbetade med en fd rättschef i handelsdepartementet, som insett var pengarna fanns att hämta. Ännu kunde ingen lag skönjas, som skulle förbjuda sådana här operationer, det hade han lovat.

Vid Djurgårdsbron stannade Dennis för att köpa kvällstidningarna. De hade båda på löpsedlarna slagit upp resultatet av en stor razzia mot företagsledare. Flera namngivna direktörer hade gripits för brott mot de nya ekonomiska lagarna. Den särskilda riksåklagaren för ekonomiska brott krävde att generalklausulen skulle utvidgas.

– Sett ur samhällets synpunkt föreligger ingen konflikt mellan mer generella och effektiva åtgärder och kravet på rättssäkerhet, slog han fast.

Aftonbladet hade ett helt uppslag med främst fackliga funktionärer som krävde hårdare tag mot de ohederliga direktörerna. När den ekonomiska aktiviteten i landet sjunkit och arbetslösheten vuxit

var det viktigare än någonsin att nu ta till krafttag mot de osolidariska sabotörerna var deras slutsats.

Expressens andra ledarsida, som numera skrevs av den grafiska fackklubbens ledning, andades samma tongångar. Längre bak i Expressen hittade Dennis ett reportage om författarna Sven Delblanc och PC Jersild, som skulle bosätta sig i USA respektive Italien. Den lätt mästrande artikeln innehöll ett uttalande av kulturministern:

– Vårt land gör nog ingen större förlust genom att dessa självupptagna höginkomsttagare nu röstar med fötterna,

konstaterade hon syrligt.

Dennis rullade över bron ut på Djurgården, klätt i sprakande höstfärger.

– Nåja, det var ju ingen av "mina" direktörer som åkte fast, tänkte han. Bara man är smart klarar man sig alltid.

Han tänkte inte på att en röd Volvo följde efter honom. I framsätet satt två kortklippta män i mockajackor, grå byxor och svarta skor. I bagageluckan hade de såväl krocketklubb som den numera via kvällspressen beryktade svarta lådan med riktade mikrofoner och bandspelare.